

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 19, Aralık 2018, s. 97-106

Doç. Dr. Meşkure YILMAZ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Cumhuriyet
Tarihi Ana Bilim Dalı, meskure21@gmail.com

BALKAN SAVAŞLARINDA SELANİK'İN “TESLİM EDİLİŞİ”

Özet

Osmanlı tarihinde kırılma noktası olan savaşlar vardır, bunlardan birisi de Balkan Savaşlarıdır. Balkan Savaşları'nın pek çok nedeni vardır: Büyük Devletlerin Balkanlardaki isyanları desteklemesi, Rusya'nın panslavist politikası, Bulgaristan'ın “Büyük Bulgaristan”ı gerçekleştirme hayali, Osmanlı Devleti'nin zaafı, bütün bu sebepler bir araya gelince yenilgi kaçınılmaz olmuştur. Balkan Savaşları için genellikle “Balkan Bozgunu” ifadesi kullanılır. Genel olarak yapılan askeri ve siyasi hatalar nedeniyle Balkan Savaşları'ndan söz etmekten pek hoşlanmayız. Bu hatalardan bir tanesi de önemli bir liman şehri olan Selanik'in teslim edilmesidir. Manastır ile birlikte hürriyetin beşiği olmayı paylaşamayan Selanik yine aynı şehirle düşmana teslim olmakta yarışmıştır. Bu bildiri de Selanik'in teslim edilışinde yapılan taktik stratejik hatalar ve şehri teslim etmekte bir sakınca görmeyen Hasan Tahsin Paşa'nın tutumu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Balkan Savaşları, Selanik, Hasan Tahsin Paşa

THESSALONIKI SURRENDER IN BALKAN WARS

Abstract

There are wars in the history of the Ottoman Empire which are breaking points, one of which is the Balkan Wars. The Balkan wars have many reasons: the support of the Great Powers in the Balkan rebellions, the Panslavism policy of Russia, Bulgaria's the dream of the Great Bulgaria, the weakness of the Ottoman State. With all these reasons the defeat of the Ottoman Empire is inevitable. For the Balkan Wars, the term “Balkan Defeat” is used. We don't like to talk about the Balkan wars because of the military and political mistakes. One of these mistakes is the

surrender of Thessaloniki, an important port city. Together with the Monastery, Thessaloniki, which could not share the cradle of freedom, also competed to surrender their selves to the enemies. In this paper, the tactical strategic mistakes made in the surrender of Thessaloniki and the attitude of Hasan Tahsin Pasha who has no problem in give in the city will be discussed.

Keywords: Balkan Wars, Thessaloniki, Hasan Tahsin Pasha

GİRİŞ

Birçok devlette olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de kırılma noktası olan savaşlar vardır, bunlardan birisi de Balkan Savaşlarıdır. Balkan Savaşları'nın pek çok nedeni vardır: Büyük Devletlerin Balkanlardaki isyanları desteklemesi, Rusya'nın panslavist politikası, Bulgaristan'ın "Büyük Bulgaristan"ı gerçekleştirme hayali, Osmanlı Devleti'nin zaafı, bütün bu sebepler bir araya gelince yenilgi kaçınılmaz olmuştur. Balkan Savaşları için genellikle "Balkan Bozgunu" ifadesi kullanılır. Genel olarak yapılan askeri ve siyasi hatalar nedeniyle Balkan Savaşları'ndan söz etmekten pek hoşlanmayız. Bu hatalardan bir tanesi de önemli bir liman şehri olan Selanik'in teslim edilmesidir. Selanik'in tesliminde sorumluluğu olan elbette pek çok kişi var fakat ister istemez gözler tek bir kurşun dahi atmadan teslim anlaşmasını imzalayan Hasan Tahsin Paşa'ya çevrilmektedir. Bu bildiriye Balkan Savaşları çerçevesinde Selanik'in adım adım teslim edilişi, Hasan Tahsin Paşa ve bu konuda sorumluluğu olanlar incelenecek ve olayın kritiği yapılacaktır.

I.Balkan Savaşları

1. Savaşın Genel Sebepleri

Balkan Savaşları yakın tarihimizde Balkan Harbi, "Balkan Faciası" veya "Balkan Bozgunu" diye anılır. Bu doğru bir ifadedir ama başarılarımız kadar başarısızlıklarımızı da kabullenmekte zorlanıyoruz. Bu nedenle başta ders kitaplarımızda olmak üzere bu konuyu gündeme getirmekten pek hoşlanmayız. İşte bu nedenle yani yaptığımız hatalardan ders çıkarmak amacıyla bu konuların üzerinde daha çok durmamız gerekmektedir.

Balkan Savaşları her şeyden önce savaşa sahne olan yerlerdeki Türkler için gerçekten büyük bir felakettir. Askeri bakımdan ise tam anlamıyla bir yönetim faciasıdır. Balkan Savaşlarında başkomutandan, genelkurmay başkanından, en küçük komuta kademelerine kadar anlaşılmaktadır ki ordu bu savaşa maddi ve manevi olarak hazır değildir. Hâlbuki bu savaşın patlak vereceği otuz dört sene önceden belliydi. 1878'deki Berlin Anlaşması Balkan milliyetçiliklerini körüklemiştir. Bu anlaşmayla Osmanlıya Makedonya'nın Manastır, Kosova ve Selanik vilayetleri "Doğu Rumeli" adıyla verilmişti ancak Osmanlı'nın burada Hıristiyan tebaa lehine ıslahatlar yapması ve buraya imzacı devletlerin uygun bulacağı bir valiyi beş yıllığına ataması şartıyla. Yunanistan'a Teselya Sancağı, Sırbistan'a Niş verilerek bu iki ülke nispeten büyütülmüştür. Doğu'da Rusya'ya Kars, Ardahan ve Batum; Akdeniz'de İngiltere'ye Kıbrıs veriliyordu. Ancak İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi A.H. Layard, Dışişleri Bakanı Salisbury'ye yazdığı raporda, Berlin Anlaşması'nın Şark Meselesi'ni çözmekten uzak olduğunu, bu anlaşmayla yaratılan beklentilerin huzursuzluk ve sıkıntılara, hatta savaşlara yol açacağını söylemiştir. (Karpas, 2004, s. 224) Ermeni tarihçi Aram Andonyan Balkan Savaşı kitabında "Berlin Kongresinde yapılan düzenlemeler yalnız barışı garantilememekle kalmıyor, bilakis öyle şartlar yaratıyordu ki olayla-

TİDSAD

rın göstermiş olduğu gibi, gelecekteki karışıklıkların tohumlarını atmaktan başka bir işe yaramıyordu'' (Andonyan, 2002, s. 33) diye yazarak aynı şekilde görüş bildirmektedir.

Tahmin edilen savaş Balkan Savaşı idi. Beklenen bir savaş olmasına rağmen ordu niçin çözüldü? Neden savaşmadı ve dağıldı? Aslında genç kurmaylarda böyle bir savaşın çıkacağını bekliyorlardı hatta bu savaş onlar için bir idealdi. Çünkü Harp okullarında ve Erkânı Harbiye'de bütün stratejik problemler, hep Balkanlarda bir harp ihtimali üzerinde toplanıyordu. Bu okullarda yetişen subaylar, daha okul sıralarında bu ihtimalin akla gelebilen problemlerini çözüm yollarını aramakla kafalarını yorarlardı. Bu okulları bitirenlerin çoğu bir gün patlayacağına inandıkları Balkan Savaşlarında bulunmak için Rumeli ordularında görev almak istiyorlardı. Harp bir gün patlayacak ve bu genç subaylar bu harpte, bir yenilgi ile biten 1877-1878 Harbi'nin intikamını alacaklardı. 1897'de Osmanlı-Yunan Harbinin zaferle bitmesine rağmen, sonuçta çıkan sonucuyla yeniden hesaplaşacaklardı. (Aydemir, 1971, s. 293-294)

Genç subaylar savaşa bu kadar istekliyken hangi hatalar yapıldı da Balkan toprakları ve konumuz olan Selanik kaybedildi.

2. Balkan Savaşı'nda Savaşılan Cepheler

Osmanlı bir dağılma süreci yaşıyordu. Her yerde asker ve toprak kaybediyordu. Bulgarlar aslan payını kapmak için yarışiyordu. Osmanlılar Balkan Savaşlarında Bulgarlar, Sırlar, Karadağlılar ve Yunanlılarla savaşmışlardır. Balkan Savaşlarında Osmanlı Devleti dört cephede savaştı:

- Trakya'da Bulgarlara karşı
- Makedonya'da Bulgar, Sırp ve Yunanlılara karşı
- Kosova ve Kuzey Arnavutluk'ta Sırp ve Karadağlılara karşı
- Güney Arnavutluk'ta Yunanlılara karşı

8 Ekim'de Karadağ savaşı açtı. 18 Ekim'de Sırbistan, Bulgaristan, 19 Ekim'de de Yunanistan savaşı açtı. 1913'te Edirne'nin batısındaki toprakların hepsi elden çıkmıştı.

1912 yılının 23-24 Ekim'inde Osmanlı ordusu Sırlar karşısında Kumanova'da bozguna uğrayıp daha sonra Üsküp ve Manastır'ı da kaybetmişlerdi. Bir taraftan Sırlarla savaşan Osmanlı ordusu diğer taraftan da Yunan ordusuyla savaşmaktadır. Yunan ordusu Alasonya ve Serfice'yi ele geçirmiş ve katliamlar yapmışlardır. Selanik'e Bulgarlardan önce girmek isteyen Yunanlılar stratejik bir yer olan Yenice'de toplanmaktadırlar.

3. Selanik Şehri'nin Tarihi ve Önemi

Selanik, Makedon Kralı Kassander tarafından Makedonya Kralı II. Philip'in kızı olan karısı Thessalonike'nin adına M.Ö. 316'da kurulmuş bir şehirdir. Selanik, Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline geldikten sonra Hıristiyanlık yayılmaya başlamıştır. İmparator Theodosios şehrin etrafını surlarla çevirtti. Tarih boyunca birçok devlet ve kavim (Ostrogot, Slav, Avar, Arap, Bulgar, Norman) şehri alma girişiminde bulunsa da başarısız olmuşlardır.

Şehir, 1205-1225 yılları arasında Latin Selanik Krallığının merkezi yapıldı. 1349'da Doğu Roma şehri tekrar ele geçirdi. 1430'lardan sonra şehre gelen Türkler de boş arazilere yerleştiler. Osmanlı Devleti de daha önce şehri kuşatan kavimler gibi Selanik'i almak için çok çaba harcamıştır. Osmanlılar şehri 1387'de ele geçirmişler fakat tam olarak hâkim olamamışlardır. Bu nedenle Yıldırım Beyazıt'ın sefer yaptığı iddia edilmekle birlikte bu sefer tartışmalıdır. Ancak Beya-

zıt'ın Selanik'in karşısında Türklerin varlığını sembolize etmesi için bir burç veya kale yaptırdığı da bir gerçektir. 1402'deki Ankara Savaşı'ndan sonra Doğu Roma İmparatoru II. Manuel Paleiologos, Selanik'i alarak kaleyi yıktırmıştır. Fetret Dönemi'nde Süleyman Çelebi ile Doğu Romalıların arasında yapılan anlaşmayla Selanik 1403'te Doğu Roma'ya geçti. Fetret Dönemi'nden sonra I. Mehmet zamanında bir değişiklik olmadı. II. Murad döneminde Selanik kuşatıldı. Doğu Romalılar Selanik'i Venediklilere sattılar. Bu durum Osmanlılarla Venediklileri karşı karşıya getirdi. II. Murad'ın da katıldığı sefer sonucu 1430'da Selanik alındı. Osmanlı'nın merkezi olarak kabul edilen yerlerden biri olan Yenice-i Vardar'dan yaklaşık bin Türk getirilerek Selanik'e yerleştirildi ve zamanla Türk şehri haline getirildi. Bu nedenle Selanik birçok Anadolu şehrinden daha çok bir Türk şehridir. (Kiel, 2009, s. 352)

Birçok devlet ya da kavmin ele geçirmek istediği Selanik tarih boyunca son derece önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Zaman içerisinde üç yönden gelen demiryolları şehirde birleşmiştir. Son derece önemli limana sahiptir. Şehirde Türk, Bulgar, Müslüman ve Yahudiler yaşıyordu. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise Makedonya yeni kurulan Balkan Devletlerinin çatışma alanı haline geldi. Ayrıca II. Abdülhamit'e karşı mücadelenin merkeziydi ve III. Ordu'da burada bulunuyordu. Bütün Balkan uluslarının gözü oradaydı, Makedonya ve Selanik devamlı pazarlık konusu yapılıyordu (Alkan, 2014, s. 190).

4. Yunanlılarla Savaş

Balkan Savaşı için Yunanlılar seferberliğe 1 Ekim'de başlamışlardı. Yunanlıların sayısı 110 bin, 4 piyade tümeni, 6 hafif piyade tümeni, her tabura bağlı sahra topçu birliği bulunmaktadır. Yunan ordusu Teselya ve Yanya ordusu olmak üzere iki ordudan mürekkepti. Yenice'de toplanan Yunan ordusunun karşısında 8. Mürettep Kolordusu vardı ve komutanı Hasan Tahsin Paşa idi. Hasan Tahsin Paşa Rum okulunda eğitim görmüş ve Rumlara sempati duyan birisidir. Ayrıca jandarmadan gelmiştir, bir kurmay subay stratejisine de sahip değildir. Askeri eğitimi ve heyecanı böyle bir savaşa kumanda etmeye müsait değildir. Hasan Tahsin Paşa Yunan ordusunun Yenice'de toplanacağını bildiği halde, mevzilerini denetlemeden bir hafta süreyle Kozana'da oturup oyalanmış, 21 Ekim'de Yunan ordusunun yaklaştığını gördüğü halde Yenice'ye ordusunun başına gelmemiştir. (Çakmak, 2018, s. 289)

Hasan Tahsin Paşa kaleme aldığı İzhar-ı Hakikat adlı metinde şartların çok olumsuz olduğunu şöyle anlatıyor: "Kozana'ya varışım olan Ekimin başlarından muharebenin başladığı sekizinci gününe kadar durum ve vaziyet ve karşılaştığım sorunlar çok fazla ve büyük idi. Hiç talim görmemiş acemi erler ve yalnızca dört tabur, Kolorduyu teşkil edecek iki redif fırkasından birisinin gelmeğe başladığını diğerinin hareketinden bir malumat olmadığını, gelmeye başlayan askerler de günlerce yollarda ve yağmur altında kaldıklarından bitap olarak kıtalarına iltihak ediyor ve bir kısmı silahsız ve elbisesiz bulunuyordu. Rutubet ve soğukların şiddetinden bir kat daha eziliyor ve hepsi gariban takımından olup askeri meşakkatler ile ülfet etmediklerinden hastaların mevcudu her gün artıyor ve Mürettep Kolordunun teşkilatı yalnız kâğıt üzerinde görünüyordu.

Müstakil Nizamiye Fırkasına mensup kurmay binbaşılardan Ömer Lütfü ve hudutta görevli Servet beylerden başka iş göreceğin işinin erbabı kişi de yoktu".

Hasan Tahsin Paşa: "Para olmadığından dolayı Fırka müteahhidi de erzakı kestiğinden, yapılan bunca müracaat ve feryada karşı 'havaleniz yoktur' türünden cevaplar alınıyordu. Adam yok,

para yok, erzak yok” bu sorunları gidermek için çalışırken düşmanın Teselya’da seksen yüz tabur kadar bir kuvvet toplandığını haber alıyor ve Yunan ordusunun başkomutanı Prens Konsantin’in içinde bulunduğumuz durumdan tamamıyla haberdar olduğunu ve bu fırsatı kaybedemeyeceğini biliyor ve yazıyordum.” diyerek bir nevi savunma yapmaktadır. (Tahsin, 1329, s. 28)

Bir haftayı boşa geçiren Hasan Tahsin Paşa Yunan ordusu topçu atışına başlayınca 1 Kasım günü Kavala’da bulunan Osmanlı kuvvetlerine Yenice’ye gelmesi için emir verdi. Yenice bölgesine geldiklerinde nerede mevzileneceklerini bildirdi. Askeri uzmanlar bu emirlerin askerlik açısından isabetli olduğunu belirtirler. Ancak çok gecikilmiş, hatta iş işten geçmiştir. Ayrıca inanılmaz bir saat hatası yapılmıştı. Hasan Tahsin Paşa’nın emirlerinde, askeri birliklerin öğleden sonra saat 02.00’de yola çıkmaları bildirilmişti, öğleden önce yani sabah karşı 02.00’de yola çıkmaları gerekiyordu. İngilizcedeki AM ve PM gibi Osmanlı Türkçesinde de saatler ‘kabl’el zuhur’ (öğleden önce) ve ‘bad’el zuhur’ (öğleden sonra) diye ifade edilirdi. ‘Kabl’el zuhur’ yerine ‘bad’el zuhur’ yazılmıştı. Öğleden önce yerine öğleden sonra yazılması, zaten gecikmiş olan birliklerin gelmesini 12 saat daha geciktirmiştir. Bu birlikler 2 Kasım günü öğle saatlerinde Yenice’ye yaklaştıklarında Osmanlı ordusu bozulmuş, topçular geri çekilmeye başlamıştı yani savaş kaybedilmişti.

5. Selanik’in Teslimi

Balkan bozgunlarımız Yenice’de olduğu gibi hep böyle utanç vericidir. Yunan ordusuna Selanik yolu açılmıştır. Bu yenilginin sorumlusu Hasan Tahsin Paşa’dır. “Hasan Tahsin Paşa Ekim 1912’de Selanik’i kayıtsız şartsız Yunan ordularına teslim eden protokolü imzaladığı ve Selanik’i Bulgarlara değil de Yunanlılara verdiği için Yunanistan’da çok sevilmektedir. Kimilerine göre direnmesi için İstanbul’dan verilen talimata uymadı. Kimilerine göre dönemin büyük güçlerinin Selanik’teki konsoloslarının etkisi altında kaldı. Kimilerine göre gaflet içindeydi. Kimilerine göre hain.” (Kırbaki, 2012) Selanik’i 550 yıllık Osmanlı egemenliğinden sonra Yunanistan’a teslim eden paşanın, şehirdeki Osmanlıların hayatta kalabilmeleri için bu kararı aldığı söylenenler de vardır.

Daha önce böyle bir savaşın patlak vereceği bilinmesine rağmen birliklerin kuruluşu uygun değildi askerler eğitimsiz yedek askerlerden ve gönüllülerden oluşuyordu. Savaşın kaybedilme sebebi kurmayların en çok üzerinde durduğu strateji hatasıdır. Kurmayların en çok önem verdikleri konu stratejidir. Çünkü kurmaylara göre “stratejide yapılan hatalar taktik başarılarla giderilemez ve yığınakta yapılan hata muharebe boyunca devam eder.” Selanik için de bunu söyleyebiliriz. Hasan Tahsin Paşa’nın Yunanistan’da Selanik’i teslim ettiği için sevildiğini anlamak zor değildir. Ancak Yenice Savaşı, Osmanlılar tarafından kolay kazanabilecek bir savaş olmasına rağmen Hasan Tahsin Paşa’nın akıl almaz hareketleri yüzünden kaybedilmiş, Selanik yolu Yunanistan’a açılmıştır.

Hasan Tahsin Paşa kendisini yorgun hissetmesine ve emekliliğini isteyeceği sırada 1328’de Yanya valiliği teklif ediliyor. Ancak iki üç gün düşündükten sonra “vatani olduğu için kabul ettiğini” belirtiyor. Hasan Tahsin Paşa 8. Mürettep Kolordu Komutanlığının yanı sıra kendisine ikinci bir kolordunun komutanlığının verilmesine adeta isyan ediyor. İzhar-ı Hakikatte yer alan 13 Ekim 328 tarihinde Garp Orduları Kumandanlığına çektiği telgrafta “... bu kolorduyu idareden aciz kalmış iken aynı halde bulunan ikinci bir Kolordunun kumandası ve bilhassa idaresini

TİDSAD

deruhte etmek suretiyle memlekete felaket getirecek büyük bir mesuliyeti katiyen kabul edemeyeceğim maruftur.” (Tahsin, 1329, s. 25) diyen Hasan Tahsin Paşa görevi açıkça kabul etmek istemediğini belirtiyor.

Bu durumda tek sorumlu Hasan Tahsin Paşa mıdır? Tabii ki Hayır.

Fevzi Çakmak, Selanik ve civarını savunmakla görevli 8. Mürettep kolordunun kumandanlığına Hasan Tahsin Paşa'yı tayin eden Garp Ordusu Kumandanı Ali Rıza Paşa'yı bu göreve daha uygun birisini atamadığı için eleştirir (Çakmak, 2018, s. 345).

Aslında Alasonya ordusu kumandanlığına Hasan Tahsin Paşa değil, Mahmut Şevket Paşa tayin edilmişti. Ali Fuad Türkgeldi Görüp İşittiklerim adlı kitabında II. Abdülhamid'in Selanik'ten İstanbul'a getirilmesi konusunda Ahmet Muhtar Paşa tarafından çağrıldığı zaman Mahmut Şevket Paşa'ya rastladığını ve bu görevi neden kabul etmediğini sorduğunda Paşa'nın : “ Canım efendim ne yapayım, bu benim şöhretimi ve askeri şerefimi ihlal için yapılmıştı; şöhretimi nasıl feda ederim” cevabını verdiğini yazmaktadır (21 Ekim 328) (Ali Fuat Türkgeldi, 1984, s. 64).

Utanılacak bir durumdur. Ordunun politika, entrika ve şahsi hesaplar yüzünden ne kadar yıpranıp utanılacak bir duruma düştüğünü göstermektedir.

Osmanlı ordusu Yenice muharebesini kaybederek geri çekilirken Hasan Tahsin Paşa, şehrin valisi Nazım Bey ile görüştü.

Aynı gün şehrin eşraf ve uleması vali ile görüştü. Durum Babıâli' ye bildirildi. Verilen cevap bildirilen durumdan daha iyi değildi. “ Mümkün mertebe mukavemet ediniz denildikten sonra savaştan iyi bir sonuç alınamayacağından, ateşkes için büyük devletlere başvurulduğu oradaki askerin ruh halinin korunması imkânlar ölçüsünde dayanmaya devam edilmesi “ tavsiye ediliyordu (Tahsin, 1329, s. 38).

22 Ekim 328'de Selanik İdare Meclisi ve Belediye heyetleri toplanarak şehrin savaşız teslim edilmesine dikkat çeken bir mazbata hazırladılar: “şehrimizin harap olmasına ve ahalinin mahvına meydan bırakılmaması için gerekenin yapılmasını, aksi halde maddi ve manevi sorumluluğun mülki ve askeri erkâna ait olacağı hususunu huzur-ı velayet penahilerine arz ve beyan eyleyen” bu kararları Vali Nazım Bey “Alınan kararın uygulanması zarurî görülmüş olduğundan şimdiden siyasi teşebbüslerde bulunmak üzere keyfiyetin bildirilmesi babındadır.” diyerek 8. Kolordu Komutanlığına aynı gün gönderdi.

Yine aynı mazbatada “Şehir dolaylarında savunma hattı kurulması memleketin harap olmasına ve halkın felaketine sebep olacağından başka bir yerde böyle bir hattın kurulması istirham olunur.” ifadeleri de yer almıştır. Görüldüğü gibi yalnızca komutan atanması konusunda hata yapılmamıştır. Şehrin teslimi söz konusu olduğunda da vilayet meclisinde bulunanlar bu mazbatayı kabul etmişlerdir. Hasan Tahsin Paşa savaşta yaşananları yazmış ancak gün yüzüne çıkması sağlıklı bir değerlendirmenin yapılmasını engellemiştir. Hasan Tahsin Paşa dışında Selanik'in düşüşüne şahitlik etmiş bir şekilde etkili olmuş belki sorumlulukları olan önemli kişiler şehrin Valisi Nazım Bey, Belediye Başkanı Osman Said, Selanik Mevkii kumandanı Muhittin (Çanga) Paşa ve daha başkaları da elbette sorumluydular. Ayrıca Hasan Tahsin Paşa tümen komutanlarının da fikrini almak için toplantı yaptığında yalnızca 14.Tümen Kumandanı Galip Paşa “kahramanca ve namusluca çarpışmaya hazır olduğunu” bildirirdi. Hasan Tahsin Paşa'nın

hatası bütün bu siyasi ve askeri olumsuzluklarla mücadele etmek yerine Yunanlılarla teslim görüşmelerine başlamasıdır.

İşin üzücü taraflarından biri de Selanik ve Manastır'ın hürriyetin merkezi olan şehirler olmasıydı. Fevzi Çakmak, bu durumu şöyle ifade etmektedir: "Tarihin ne garip cilvesidir ki hürriyetin beşiği olmayı paylaşamayan Selanik ile Manastır, düşmana teslim olma konusunda yarışıyorlardı."

Kara Savaşlarını kaybeden Osmanlı, Selanik Limanı'na Feth-i Bülend gemisini gönderdi, batırıldı (Çakmak, 2018, s. 353).

Selanik'te ileri gelenler Balkan Savaşları başladığından beri Osmanlı'nın yenildiğini şehirlerin el değiştirdiğini görüyorlardı.

Bulgar komitacılarının ele geçirdikleri yerlerde yaptıklarını bildikleri için şehirdekilerin en büyük korkusu Yunanlıların Bulgarlarla birlikte ya da Bulgarların daha önce şehre girmesiydi. Yunan prensi Bulgar ve Sırp'larında yaklaştığını haber aldığından Hasan Tahsin Paşa'nın müzakere davetini kabul ederek iki kurmayını gönderir.

Osmanlı ordusunun Karaburun mevkiinde muhafaza edilmesi, iâşe ve ikamet ihtiyaçlarının karşılanması, savaştan sonra Türkiye'ye gönderilmesi, Osmanlı subay ve il yöneticilerinin kılıç taşıma ve şehirde dolaşma hakkına sahip olma gibi şartları taşıyan on maddelik yazılı protokol tanzim ve teati edilmiştir (İzhar-ı Hakikat'e göre 26 Ekim 328). (Tahsin, 1329, s. 35)

Anlaşma imzalanıp Yunan temsilcileri döndükten sonra gece saatlerinde Bulgar Ordusu Kumandanının gönderdiği heyet Hasan Tahsin Paşa ile görüşmeye gelmiştir. Kendileriyle de Yunanlılarla benzer bir anlaşmanın yapılması teklifinde yapılmazsa şehre savaşa girecekleri tehdidin de bulunmuşlardır. Hasan Tahsin Paşa Bulgarların teklifini kabul etmemiştir.

Sadık Ulvi Selanik'in teslim edilişini şöyle anlatır : "Yunan idaresi Vardar'ı geçince Hasan Tahsin Paşa ihtimal ki Yunanlılara durduracaktır. Hâlbuki ne oldu kim bilir? Hasan Tahsin Paşa bir Bulgar fırkasının gelmekte olduğuna inanarak şehrin tesliminden başka bir çaresi kalmadığına karar verdi ve Yunanlılarla müzakereler başladı. Zaten Yunanlılar, bu teklifi sabırsızlıkla bekliyorlardı. Çünkü bir muharebenin ortaya çıkması durumunda Yunan Ordusunun muvaffak olamayacağı gittikçe kesinlik kazanıyordu. İşte bunun üzerine Yunanlılar Tahsin paşa'yı aldatmak için her usule, her yola başvuruyorlardı. Tahsin Paşa da bunları bir askeri şeref addederek şehri teslim etti." (Ulvi, 1332) (Balci, 2010, s. 41-42).

Türk kaynakları Hasan Tahsin Paşa'yı aşırı derecede tenkit etmektedir. Ancak yabancı kaynaklarda da benzer tenkitlere yer verilmektedir. Örneğin tarihçi Richard Hall'a göre: "Hasan Tahsin Paşa'nın emrindeki kuvvetler Selanik'teki 25 bin Türk askerinden ibaret değildi. Makedonya'da önemli bir askeri kuvvet vardı. Doğal bir engel oluşturan Vardar Nehri'nin doğu yakasındaki kuvvetli bir direniş kurmak mümkündü. Hasan Tahsin Paşa'nın emrindeki kuvvetler Vardar Nehri üzerindeki demiryolu köprüsünü bile tahrip etmediler. Bu köprüyü Yunan ordusu kullandı". Ayrıca yine Hall'a göre: "Hasan Tahsin Paşa Yunanlılarla görüşmeyi uzatarak Yunanlılarla Bulgarlar arası rekabetten 'çok değerli bir zaman' kazanabilirdi". Hasan Tahsin Paşa'nın sorumlulukların adamı olmadığını belirten Hall, "Osmanlılar Selanik'i ucuza sattılar." (Hall, 2003, s. 83-84) diye yazmıştır.

Yunan tarihçi Vasilis Nikoltsos ise Hall'in tam tersine Hasan Tahsin Paşa'dan Selanik'i Bulgarlara değil de Yunanlılara teslim ettiği için övgüyle söz eder. Yunanlılardan kısa bir süre sonra şehre giren Bulgarlar da Hasan Tahsin Paşa'dan Yunanlılarla imzaladığı protokolün aynısını imzalamasını isterler fakat paşa onların teklifini geri çevirir.

Selanik'e girecek olan iki Yunan tugayını almak üzere özel bir Osmanlı treni gönderildi. Yunan askerleri 1890 ve 1892 yıllarında II. Abdülhamit tarafından yaptırılan Selanik- Manastır ve Selanik-İstanbul demiryolunu kullanarak şehre girmişlerdir.

Tahsin Paşa, 25 bin Türk askerini, Selanik'e gelen 26 bin Yunan askerine teslim etmişti.

Yunan kralı George törenle Selanik'e girdi, Türkçe hazırlanmış konuşmasında "artık Yunan kanunlarının geçerli olduğunu Selanik'te medeni bir devlete yakışır adil bir yönetimin uygulanacağı, verilen emirlere uyulması dışında halkın tedirgin olmasını gerektirecek bir durum olmadığı ve Yunan kanunlarının Hristiyan, Yahudi, Müslüman ayırımı yapmadan herkese eşit olacağı" belirtilmiştir (Türker, 2012, s. 27). Ancak durum hiç de söylendiği gibi olmamıştır. Yunan ordusu Selanik'teki depolara el koydu, Türk ordusuna ait silah, araç gereç ve mühimmat Yunan ordusuna teslim edildi.11 Kasım'da Selanik'te sıkıyönetim ilan edildi. Türk hastalar hastaneden çıkarıldı. İlaç ve tıbbi malzemelere Yunanlılar el koydu. Şehir başta subaylar ve aileleri olmak üzere Türkler için yaşanacak bir yer olmaktan çıktı. Hemen hemen bütün Türkler gasp ve yağmaya uğruyordu.

16-18 Kasım'da Türk esir subay ve erlerinin sevki başladı, bu sevkiyat parti parti devam edecekti.

Bu arada birçok Türk askeri açlıktan ölmüştü.

Hasan Tahsin Paşa ile imzaladıkları teslim belgesine göre Türk subay ve erlerini Karaburun'da muhafaza ederek tamamını Türkiye'ye göndermeleri, Selanikli Müslümanlara saygılı davranmaları gerekiyordu ama öyle olmadı. Yukarıda sayılan durumları Hasan Tahsin Paşa Yunan Başkomutanlığına ve İngiltere'nin Selanik konsolosuna bildirdi (Tahsin, 1329, s. 39).

Fevzi Çakmak Balkan Savaşlarında çarpıştığı Balkan ulusları hakkında bile böyle bir ifade kullanmazken Yunanlılar için "yalancı ve adi" olduklarını söylemiştir (Çakmak, 2018, s. 628).

Yunan Kralı George Selanik'e girdikten dört ay sonra öldürülmüştür. Yerine 12. Konstantin unvanıyla oğlu geçmiştir. Dönemin zihniyetini göstermesi bakımından önemlidir. Doğu Roma İmparatoru 11. Konstantin İstanbul'un fethi sırasında ölmüştü. Fatih'in İstanbul'u fethinin üzerinden 459 yıl, 7 ay, 20 gün sonra modern Yunanistan'ın başına geçen krala bu unvan verilerek Bizans'ın devamı sayılmıştır.

Kralı öldürenin Müslüman olduğu düşünülerek Türklere ve Yahudilere karşı misillemeye girişilmiştir. Kısa süre sonra suikastçının Serezli bir Rum olduğu anlaşılmıştır. Buna rağmen artık Selanik'te Müslümanlar için korkusuzca yaşama imkânı kalmamıştır, bu etnik bir temizlik metodudur. Kentin nüfusu kısa zamanda Rumların lehine artmıştır (McCarthy, 2012, s. 184).

Yahudiler de bu durumdan etkilendiler, saldırılar ve tecavüzler oldu.

Hahambaşı tarafından Avrupa basınına duyuruldu, Siyonist ve diğer Yahudi teşkilatlarının harekete geçmesi üzerine Yunanlılar ciddi geri adımlar attılar.

Buna karşılık Türklere karşı çok sert politikalar uyguladılar çünkü Türkler için uluslar arası tepkilerden korkmuyorlardı.

Selanik'in kaybı yalnızca askeri bir kayıp değildir aynı zamanda ekonomik bir kayıptı. Çünkü 1912 yılında Selanik'te 70 bin tekstil tezgâhı bulunurken Yunanistan'ın toplamında 73 bindi yani aşağı yukarı iki katı tezgâh bulunuyordu (Akyol, 2013, s. 85).

Yunanistan Balkan Savaşlarında sadece Selanik ve Makedonya'yı almadı, Ege Denizi'ndeki On iki Adalar (İtalya'da olduğu için) hariç Ege Denizi'ndeki adaları da aldı

Yunanlılar deniz gücü açısından üstün durumdaydılar. Osmanlının en yeni gemisi saatte 16 mil yaparken Averof adlı Yunan gemisi 22 mile ulaşıyordu.

Balkan Savaşı'nda şanlı bir direniş yapan Yanya kalesi de düştü.

İşkodra'daki müthiş direniş bir ihanetle kırıldı.

Arnavut isyanı bağımsızlıkla sonuçlandı.

Türkiye böylece bütün Batı Rumeli'yi ebediyen kaybetmiş oldu.

Peki, Hasan Tahsin Paşa'ya ne oldu? Şehrin Yunanlılara tesliminden sonra Paşa burada fazla kalamadı. Sarhoş Bulgar askerleri evini bastı, Osmanlılar da ona hain gözüyle baktı. Yunanistan'dan ayrıldı. Lozan'da öldü. Oğlu Kenan Mesare (ressam ve yaver) önce Selanik'te kaldı, daha sonra Yanya'ya gitti (Kırbaki, 2012).

Yunan tarihçi ve araştırmacı Vasilis; "Her iyi askerin savaş sonrası evine döndüğünü düşünürsek, onlarda memleketleri Yanya'ya döneceklerdir." demiştir.

SONUÇ

Balkan Savaşları ile Osmanlı Devleti Edirne'nin batısında siyasi, ekonomik ve demografik olarak bitmiştir. Öteden beri Osmanlı topraklarında gözü olan Büyük Devletler Balkanlardaki isyanları desteklemiş, Rusya panslavist bir politika takip etmiş, Bulgaristan'ın "Büyük Bulgaristan"ı gerçekleştirme hayali, Osmanlı Devleti'nin zaafı, bütün bu sebepler bir araya gelince yenilgi kaçınılmaz olmuştur. Balkan Savaşları için genellikle 'Balkan Bozgunu' ifadesi kullanılır. Doğrudur hatta daha fazlasıdır, faciadır, hezimetdir. Çünkü askeri, siyasi, idari, stratejik hataların hepsi bir arada yapılmıştır. Selanik'in kaybı yalnızca askeri hatalardan kaynaklanmamakla beraber sıralama yaparsak birinciliği askeri hata alır. Çünkü şehir tek bir kurşun bile atılmadan teslim edilmiştir. Askerden kaçmalar hat safhaya ulaşmıştır. Bunun nedeni de tabii ki askerin ruhunu kaybetmesidir. Bir asker hele ki bir Türk askeri "ölürsem şehit kalırsam gazi olurum" inancıyla savaşır bu ruhu kaybettiği zaman da ordu da mağlubiyet kaçınılmaz olur. Balkan Savaşları sırasında askerin arasına siyasi ayrılıkların girmesi de savaşların kaybedilmesinde etkili olmuştur. Balkan Savaşlarında savaş kararı alınmasına rağmen seferberliğin dahi gerçekleşmemiş olması savaş başladıktan sonra irtibatsızlık ve itaatsizlik Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki varlığının sona ermesine neden olmuştur. Selanik'in kaybedilmesi Osmanlı Devleti açısından hem askeri hem siyasi hem de ekonomik bir kayıptır. Özellikle Selanik'te ekonomiyi elinde tutan grup şehir yıpranmadan teslimi için girişimlerde bulunmuşlar ve başarılı olmuşlardır. 8. Mürettep Kolordu Komutanı Hasan Tahsin Paşa şehri kurtarmak adına hiçbir teşebbüste bulunmamış hatta ikinci bir kolordunun komutasını dahi kabul etmek istememiş, tümen komutanla-

TİDSAD

rından yalnızca 14. Tümen komutanı Galip Paşa “kahramanca ve namusluca savaşmaya hazır” olduğunu bildirmiş, yani asker savaşmamıştır. Devletin merkezine sorulduğunda verilen cevap “ateşkes istendi, mümkün mertebe dayanım” olmuştur. Sonuç olarak Selanik yapılan askeri, siyasi, stratejik hatalar sonucu teslim edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Akyol, T. (2013). Rumeli'ye Elveda. İstanbul.
- Türkgeldi, Ali Fuat, (1984). Görüp İttiklerim. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Alkan, N. (2014). Ve Selanik Düştü İstanbul: Timaş.
- Andonyan, A. (2002). Balkan Savaşı İstanbul: Aras Yayıncılık.
- Aydemir, Ş. S. (1971). Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa (Cilt 2) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Balcı, M. (2010). Selanik Düştü (H. Develi, Editör) İstanbul: Kesit Yayınları.
- Çakmak, F. (2018). Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik? İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hall, R. (2003). Balkan Savaşları 1912-1913. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Karpat, K. (2004). Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk. İstanbul: İmge Yayınları.
- Kiel, M. (2009). “Selanik” Diyanet İslam Ansiklopedisi, 36, 352-357.
- Kırbaki, Y. (2012, Temmuz 15). “Selanik'te Bir Mezar”. Hürriyet.com.tr: <http://www.hurriyet.com.tr/selanik-te-bir-mezar-20987030> adresinden alındı
- McCarthy, J. (2012). Ölüm ve Sürgün. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ferik Hasan Tahsin, (1329). İzhar-ı Hakikat. Selanik'in Esbab-ı Sükuti Hakkında Vesa'ik Mürettep Sekizinci Kol Ordu'nun Esbab-ı İntizamı.
- Türker, O. (2012). Selanik'ten Thessaloniki'ye. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ulvi, S. (1332). Tahsin Paşa Ordusu ve Selanik'in Teslimi. İstanbul